

EducationLab
What works in education

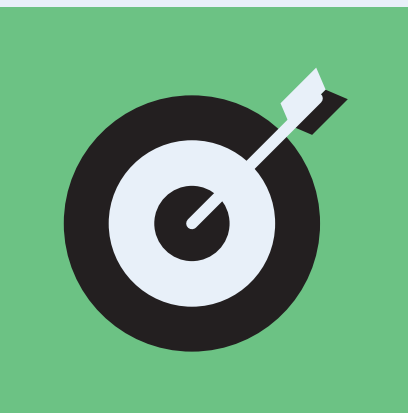
Praktijkaart

Piramide Kaleidoscoop

Suzanne de Leeuw
Universiteit Maastricht

Martin Bootsma
Enigma onderwijs

Piramide en Kaleidoscoop zijn twee erkende integrale VVE-programma's die sterke overeenkomsten vertonen. Een VVE-programma kan worden erkend door de erkenningscommissie als een integraal VVE-programma indien het voldoet aan de eisen van de Wet OKE (NJI, 2016). Dat houdt in dat het programma ten minste aandacht besteedt aan vier ontwikkelingsgebieden: motorische ontwikkeling, sociaal-economische ontwikkeling, taalvaardigheid en rekenvaardigheid. Verder kijkt de erkenningscommissie naar de randvoorwaarden (e.g., leid(st)er-kindratio, aantal uren, opleiding van de leid(st)ers), in hoeverre de ontwikkeling van kinderen gevolgd wordt en hoe aannemelijk het is dat de aanpak bijdraagt aan de ontwikkeling van het kind. Effectenonderzoek naar het VVE-programma is geen vereiste om erkend te worden. Dat betekent dat een erkend VVE-programma niet per definitie een goed programma is. Het is daarom belangrijk om altijd kritisch te kijken naar het onderzoek dat er is gedaan naar VVE-programma's en eventueel zelf partijen te benaderen om de effectiviteit van een programma te evalueren.

Doel van de interventie:

Piramide en Kaleidoscoop zijn integrale VVE-programma's en hebben betrekking op de hele dagindeling op school of op de opvang. Het hoofddoel van de programma's is om onderwijsachterstanden op te sporen, te voorkomen en/of te verminderen. De programma's zetten hiervoor in op de brede ontwikkeling van het kind. Bij Kaleidoscoop ligt de nadruk sterker op taalontwikkeling.

Voor welke groep kinderen?

Piramide en Kaleidoscoop is bedoeld voor kinderen tussen 2 en 6 jaar op de voorschoolse opvang of in groep 1 en 2 van het primair onderwijs.

Kijk voor meer informatie op onze website:

www.education-lab.nl

Wat moet er gedaan worden?

Hieronder noemen we een aantal centrale elementen die terugkomen in zowel Piramide als Kaleidoscoop.

Actief leren en zelfsturing

In Piramide en Kaleidoscoop staat het initiatief van het kind centraal. Door een prikkelende en rijke omgeving te creëren worden kinderen gestimuleerd om nieuwe dingen uit te proberen. Bij Piramide worden er verschillende hoeken in de klas gecreëerd, zoals de ontdekhoek, de denkhoek en de taalhoek, die thematisch ingericht zijn. Kaleidoscoop richt zich sterker op taal en zorgt bijvoorbeeld voor de aanwezigheid van veel geprinte letters en woorden in de klas en verschillende materialen (van verf tot potlood) om de eerste ervaringen met schrijven op te doen. Pedagogisch medewerkers en leerkrachten observeren de interesses en ontwikkeling van het kind en bieden voldoende uitdaging om bestaande interesses verder te verdiepen en uit te breiden. Deze manier van werken moedigt differentiatie aan. Iedere leerling ontwikkelt immers in diens eigen tempo en heeft eigen interesses. Er zijn voldoende momenten op de dag waarop kinderen zelf mogen beslissen wat ze gaan doen en hoe ze dat gaan doen. Kaleidoscoop gebruikt hierbij de formule 'plan-do-review'. Hierbij wordt kinderen voorafgaand aan een activiteit gevraagd hun plannen uiteen te zetten en na afloop van de activiteit blikken begeleiders en kinderen samen terug op het plan en de uitvoering.

Monitoren, differentiëren en plannen

Piramide en Kaleidoscoop stimuleren gedifferentieerd werken. Leraren en pedagogisch medewerkers kijken naar de ontwikkeling van het kind en bieden op basis van hun bevindingen lesstof aan die aansluit bij de ontwikkeling van het kind. Om dat systeem goed te laten functioneren is monitoren, het stellen van doelen, plannen en reflecteren

cruciaal. Piramide biedt een planningscyclus die twee tot vier keer per jaar volledig kan worden doorlopen:

1. **Registreren:** Verzamelen van gegevens over kinderen door observatie en het inzetten van leerlingvolgsystemen.
2. **Analyseren en differentiëren:** Analyseer de gegevens en vertaal naar onderwijsbehoeften van het kind. Maak groepjes van leerlingen met vergelijkbare behoeftes.
3. **Nuttig plannen:** Er wordt een groepsgericht plan opgesteld waarin de verschillende onderwijsbehoeften hun plek krijgen.
4. **Doen:** Voer het plan uit

Voor kinderen met grote achterstanden of waarvoor werken in kleine groepjes te lastig of spannend is, wordt 1-op-1 tutoring ingezet. Het meest effectief is om kinderen meerdere keren per week (tot vier keer per week) in korte sessies van 15 minuten van extra begeleiding te voorzien die goed aansluit bij het reguliere Piramide-programma.

Bij Kaleidoscoop wordt gebruik gemaakt van Kind Observatie Registratie (KOR). KOR is een methode waarbij observaties op verschillende ontwikkelingsgebieden van het kind worden genoteerd. Door deze methode houden begeleiders overzicht over de verschillende ontwikkelingsgebieden van het kind. Zo wordt eenvoudig inzichtelijk of een kind zich op alle gebieden min of meer gelijk ontwikkelt of dat een kind op een bepaald ontwikkelingsgebied achterblijft en op een ander gebied sneller vooruitgang boekt.

Routine en doorgaande leerlijnen

Piramide en Kaleidoscoop bieden richtlijnen voor routines en regels in de groep. Dat helpt om een veilige omgeving te creëren waarin kinderen zich kunnen ontwikkelen. Daarnaast zorgen doorgaande leerlijnen voor continuïteit, herkenning en geleidelijke verdieping in beide programma's. Piramide garandeert de doorgaande leerlijnen door 11 thema's die ieder jaar terugkomen (i.e., welkom, mensen, eten en drinken, herfst, wonen, feest, ziek en gezond, kleding, lente, kunst, verkeer en zomertijd). Ieder project duurt twee tot drie weken. Door de thema's ieder jaar terug te laten komen ontstaat er herkenning en kunnen doorlopende leerlijnen worden gecreëerd. Bovendien kan ieder jaar een thema iets verder worden uitgediept.

Ouderbetrokkenheid

Piramide stimuleert op verschillende manieren de ouderbetrokkenheid. Allereerst is er iedere ochtend een spelinloop waarbij ouders worden uitgenodigd om het klaslokaal binnen te komen en te spelen met hun kinderen. Er is tijdens de spelinloop tijd om tips en informatie uit te wisselen en van elkaar te leren. Er is een oudertafel waarop informatie wordt verstrekt en ouders krijgen bij ieder project een brochure met informatie, versjes en liedjes voor thuis mee. Tijdens een ouderweek worden ouders uitgenodigd om activiteiten te komen doen met hun kinderen die ze thuis zouden kunnen herhalen. Ten slotte zijn er ouderavonden om ouders verder te informeren.

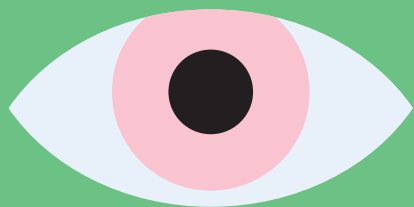
Ook bij Kaleidoscoop is aandacht voor de rol van ouders. Er worden regelmatig ouderbijeenkomsten georganiseerd waarin ouders worden geïnformeerd over de praktijk van actief leren en verschillende manieren om hun kinderen te stimuleren.

Wat is hiervoor nodig?

1. Professionalisering: het belangrijkste is de training en coaching van het personeel. Er zijn verschillende trainingen beschikbaar om de Piramide- of Kaleidoscoop-methode onder de knie te krijgen. De training is er voornamelijk op gericht om de behoeftes van kinderen te herkennen en op de juiste manier te differentiëren. Bovendien leren leraren en pedagogisch medewerkers hoe ze het best de ouderbetrokkenheid stimuleren en de leeromgeving zo inrichten dat kinderen worden uitgenodigd om zelfstandig te leren. Kaleidoscoop biedt als onderdeel van de training ook begeleiding op locatie aan (een vorm van coaching).
2. Er zijn verschillende lesmaterialen beschikbaar. Deze lesmaterialen zijn nodig om Piramide en Kaleidoscoop goed uit te kunnen voeren.

Wie voert het uit?

Pedagogisch medewerkers, leid(st)ers, leerkrachten die de benodigde training in Piramide of Kaleidoscoop hebben gevolgd. In het geval van Piramide zijn er daarnaast tutoeren die een deel van het programma uitvoeren.

Hoe lang duur de interventie?

Om positieve effecten te zien van Piramide moet een kind voor langere tijd (minimaal een jaar) naar een instelling (opvang of school) gaan waar Piramide of Kaleidoscoop wordt toegepast voor tenminste 4 dagdelen (12 uur) per week. Het beste is als de doorgaande leerlijnen op zowel de voorschoolse opvang als in de kleuterklas worden ingezet.

Waar moet je op letten?

- Om ieder kind de aandacht te kunnen geven die het nodig heeft, moeten de groepen niet te groot zijn. In de ideale omstandigheden zijn de groepen bij de voorschoolse opvang niet groter dan 12 en bij de kleuters niet groter dan 20.
- Investeren in coaching en training van personeel is cruciaal om de gewenste resultaten te behalen
- Er moet een leerlingvolgsysteem aanwezig zijn waarmee de voortgang van kinderen gestructureerd wordt bijgehouden. Op die manier kunnen de leerbehoeftes van kinderen in kaart worden gebracht en achterstanden tijdig worden gesignaleerd.
- Door goede communicatie tussen de voorschoolse opvang en de basisschool kunnen de doorgaande leerlijnen gewaarborgd worden.

Welke uitkomsten kunnen we verwachten?

Onderzoek laat positieve effecten van Piramide zien op taalontwikkeling en de vaardigheid om te ordenen. Er zijn geen aanwijzingen dat Piramide ook de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen positief beïnvloedt. De leerwinst in woordenschat, fonologisch bewustzijn en ordenen bedraagt ongeveer 4 maanden (Veen, Roeleveld & Leseman, 2000; Kammermeyer, Stuck & Roux, 2016).

Het onderzoek naar Kaleidoscoop in Nederland is beperkt en moet nog verder worden uitgebreid om daar conclusies aan te kunnen verbinden (Veen, Roeleveld & Leseman, 2000). Echter, de Amerikaanse variant van het programma, genaamd HighScope, is wel positief geëvalueerd. Bijzonder aan het onderzoek naar HighScope is dat er ook langetermijn evaluaties beschikbaar zijn. Deze evaluaties laten zien dat kinderen die hebben deelgenomen aan HighScope in hun latere leven gemiddeld genomen een

hoger opleidingsniveau behalen en hogere posities bekleden op de arbeidsmarkt dan hun leeftijdsgenoten die niet aan HighScope deelnamen (Schweinhart, 2004).

Wat zijn de kosten?

De kosten komen voornamelijk van het lesmateriaal en de coaching en training van leraren. Piramide-lesmateriaal kost per groep tussen de 1600 en 1900 euro. Training van een leid(st)er of leerkracht kost tussen de 1500 en 2500 euro. Een tutor inzetten voor een dagdeel kost 12.000 euro per jaar. Als er al een remedial teacher aanwezig is, kan die worden ingezet als tutor. De kosten voor Kaleidoscoop zijn van vergelijkbare orde van grootte. Enig verschil is dat er bij Kaleidoscoop geen tutor wordt ingezet.

Bronnen

Kammermeyer, G., Stuck, A., & Roux, S. (2016). Promotion of literacy and numeracy in pyramid classrooms in Germany. *Early Child Development and Care*, 2016. Vol. 186, No. 1, 153-172, <http://dx.doi.org/10.1.8./03004430.2015.1052424>

Nederlands Jeugd Instituut (NJI) (2016) *Erkenning van vve-interventies: Handleiding*.

Schweinhart, L. J. (2004). The High/Scope Perry Preschool study through age 40: Summary, conclusions, and frequently asked questions. High/Scope Educational Research Foundation.

Veen, A. M., Roeleveld, J., & Leseman, P. P. M. (2000). *Evaluatie van Kaleidoscoop en Piramide: eindrapportage*. SCO-Kohnstamm Instituut.